

Három ember volt, barátom,
Mind a' hármáról a' fátom,
Hogy ne éljen, már teve.
Hókus, Bókus,
Pellidókus
Ő Kegyelmeknek neve.

Ők az ifjaknak tüzeről
És ledér természetéről
Szüntelen tsorváltanak,
A' Világnak
Dámaságnak
Kantsukái voltanak.

Szint' a' hatvant érte Hókus,
Hüvesét féltette Bókus,
És magáról egy se hitt.
Pellidókus
Mint a' mókus
Játsza önnön farka . . . tsitt!

Közli: OLÁH GÁBOR.

MAGYAR IRÓK LEVELEI.

Gróf Teleki Sámuelhez és nejéhez, sz. Belhlen Zsuzsannához.

1769—1818.

(Pataki Sámuel, Péczeli J., Verseghy és Márton J. levelei.)

Pataki Sámuel Teleki Sámuel grófhoz.

Méltóságos Gróf Úr! Méltóztatott jó Patronus Uram.

Alázatos Instantiánkra méltóztatott válaszát, és abban kegyes ígérését Nagyságodnak, alázatosan, örömmel, és nagy háladatossággal vettük. Nem szününk meg magunk is azt dicsekedve emlegetni, de a késő időkre is nyomtatásba érdemlett praeconiummal mindannyiszor általt botsátjuk, valahányszor azon fundusból új könyv nyomtatódik. Most a mint Nagyságodnak ígértük, azt nem változtatjuk, ezután is örökös törvénné tévén azt Typográfiánknak,¹ minden Benefactorok iránt. Úgy látszik első tekintettel, hogy ha tsak egy Sidó grammatikátska eleibe, (melyre azon pénzt instáltuk) léssen Nagyságod neve függesztve, tsak egy néhány umbraticus deákok kezébe forogván azon könyv, nem tudják eléggé Nagyságod munificentíáját betsülni. Oly közönséges haszon nem is fog azon fundatióból származni, a mint Nagyságod buzgosága kívánná. De Méltóságos Gróf Úr! Az azon Grammatica, mellyet az egész Europa latinul, mint a maga nemébe remek munkát betsül. És minden Erdélyi

¹ Pataki Sámuel 1769-től igazgatója a kolozsvári könyvnyomdának. Úgy látszik a Telekiekkel való ismeretségét arra használta fel, hogy irodalmi czélokra adóztassa őket; ebbeli buzgólkodásában írta itt közölt levelét is, mely XVIII. századbéli irodalmunknak kivált technikai állapotaira igen jellemző.

s Magyar Országai collégiumokban bévitetvén mind a két magyar hazába levő tudosok esmerheségére jut Méltóságod munificentíája. Sőt Hollandiába is az Auctornak, és más Philologiae Professzoroknak szándékunk lévén küldeni egynehány exemplárokat (mint küldötenek volt Schultens Grammaticájából) oda is el fog hatni az által Nagyságod érdeme.

Nem is szokatlan dolog, hogy a féle könyveket nagy uraknak dedicáljanak. Schultens¹ is az Arabs Grammaticáját Deutmelnnek ajánlotta, a ki legnagyobb úr Hollandiába. Azon kívül ámbár most elsöben tsak deákok számára való könyv nyomtatodik azon pénzből, distraháltatván tsak esztendő alatt is azon könyv, minthogy mindenünnen, kivált Magyarországról sürgetik, az abból kerülendő pénzzel, mely már több lesz az originális capitálnál, mindjárt más, és nagyobb könyvhöz fogunk és olyanhoz, mely minden embernek szükségére alkalmaztatott legyen.

Ha pedig most először más könyvre fordítottjuk, nem olyan szükséges scholasticus könyvre, az sok esztendők alatt két el, és annál későbbre fog más könyv kijönni azon capitális fructusából. Ez kiváltképen való oka, miért kívánjuk olyan könyvre fordítani, először az első capitálist. Mert most nascente quasi typografia, arra kell főképen vigyázni, hogy a mellyikre a pénzt elkölsük, mindjárt visszaforduljon cum lucro, különben nem lehetne coneducálnunk a typográfiát. Mindazonáltal a mire Nagyságodnak tetszik, arra fordítottjuk, tsak maga tetszését méltóztassék eziránt kijelenteni.

Gondolom ezen kívül egy hasznos dolgot, melyre fordíthatnók azon pénzt, amely Nagyságodhoz is illendő volna. Akárnak t. i. néhai Tiszt. Szathmári Sigmond² uramnak az Innepekre való némely Prédikációit is, és azután a Halotti Prédikációit is, a papok, és más keresztények számára világosságra bocsájtani, mellyek hogy Nagyságod költségével és neve alatt jönének ki, illendő volna, avagy tsak azért is, hogy Nagyságod idvezült T. Szathmári Uramnak különös Patronusa volt. De erre többetske pénz kívántatnék, és oly hamar, mint a Sidó grammatika el nem kelne, nem lévén senki kénytelen vele, hogy megvegye, mint a Sidó grammaticát. Nem is foghatnánk mindjárt ahoz, szükségesképen a scholasticus könyveknek kellestven előbb kijönni a Supr. Consistorium mandátuma szerént. A Grammaticához Pünköst tájba hozzá fognánk. De mivel papirosról és Typusokról (mivel nincs ahoz a munkához elégséges) idején kell provideálnunk, a papiros iránt pedig még Magyarországból félesztendőre előre, különben nem kapunk; instálunk alázatosan Nagyságodnak, méltóztassék Nagyságod, mikor módja leszen benne, azon gratiose ígért pénzt, avagy tsak felét beküldeni, hogy tehessünk az által praeparatívákat. Obligáljuk irás által magunkat, hogy ha arra nem költenők, a mire fogadjuk, visszaadni tartozunk. Mint hogy pedig a Méltóságos Supr. Consistoriumtól egészen reám bízott a Typografia moderációja, csak magam neve alatt, de ex consensu reliquorum irok mostan Nagyságodnak. Hosszan

¹ Schultens Albert lejdai egyetemi tanár, híres hebraista a XVIII. században.

² Kolozsvári ev. ref. püspök, 1760-ban †.

alkalmatlankodtam irásommal, midőn Nagyságotat alázatosan követném, a sz. Innepeknek idvességés eltöltését, és az Uj Esztendőre örvendetes általmenetelt Szivemből kívánok, és maradok állandóul

Méltóságos Gróf Úr Nagyságotnak
Kolozsvár 1769 die 19. X bris

alázatos szolgálja

Pataki Sámuel,

Pétzeli József Teleki Sámuel grófnéhoz.

Méltóságos Grófné Kegyes Drága Asszonyom!

Az el mult napokban irtam Pozsonyba Weber Urnak, hogy az én új munkáimból t. i. a Herveyből¹ küldjön négyet szépen bé kötve Excellentiádnak az én nevemmel. — Ha már felérkeztek méltóztasson Excellentiád helyt adni egynek a maga kies Magyar könyvtárába a hármat pedig ugyanazon három Méltóságoknak ugymint M. G. C. Pálffy Károly M. G. Hadik András és M. G. Károlyi Antal uraknak Eő Excellentiájoknak legalázatosabb tisztelem mellett elküldeni. — Szeretném tudni M. Grófné Kegyelmes Asszonyom mitsoda haszna légyen az én Excellentiád életéért gyakran fel nyujtott Fohászzkodásomnak. Ha ezen tsekély levelem frissen találja Bétsben a mi magyar nyelvünknek s Litteráturánknak nagy szeretőjét énnékem az nagyobb örömökre szolgál mint a Belgrád meg vétele. Az Isten adjon sokakat a mi magyar Dámáink közt Excellentiádhoz hasonlókat!! *Örvendezve irhatom hogy a Magyar nyelv kezd fel emelkedni a porból.* — Nincs száma az áldásnak mellyet kíván az egész F. Cancelláriának s az olyan nagy lelkű Férfiaknak mint a mi Mentorunk. — Itt közönséges a hir hogy Máiusban ország gyűlése lesz, szeretnék ott pap lenni; de gondolom, hogy nálam jobbat választanak. — Ha a Gyűjtemény valamikor el találna maradni méltóztassék Excellentiád a Bétsi Postán kerestetni; mert itt soha legkisebb fogyatkozás sincs benne. Alázatosan tisztelem a M. Grófot Eő Excellentiáját minden Kedveseivel magamat pedig Excellentiád kegyességébe ajánlván, vagyok²

11. Febr.—790;

Méltóságos Grófné Kegyelmes Asszonyom!
Excellentiádnak

alázatos tisztelő szolgálja
Pétzeli József.

Versegly Ferencz Teleki Sámuel grófnéhoz.

Kegyelmes Grófné, kiváltképen való tiszteletre méltó Asszonyom!

Megértvén Excellentiádnak nemes szívü méltóztatását mellyel magában Nemzetünknek boldogítására tzelozó fordításomnak³ kiadását kegyel-

¹ H. Sirmalmi cz. művéből.

² A levél dátuma nem teljes, keltezési hely hiányzik.

³ E levél iratásának évében jelent meg Versegly Millot fordítása, («A világnak közönséges tört.») Teleki grófné támogatásával.

mes adakozása által gyámolítani eltökéllette: a bennem buzgó háladásnak kötelessége szükségesnek tette előttem azt a merészséget, mellyel Excellentiádnak kezeit illendő tisztelettel tsokolom és hazafiságos jó voltyát háláló levelem által köszönöm.

Én ugyan sokkal kissébb és sokkal jelentéktelenebb vagyok, hogy sem fogytomigvaló legbuzgobb háladatosságom Excellenciádnak tsak azzal a kegyességével is felérhessen, mellyel e közjóra intézett munkámat fogadni méltóztatott: de ha Excellentiád megengedi, állitok minden hizelkedés nélkül való jeleket tiszteletére, melyekre tekintvén nem tsak a mostani Magyar világnak józanabb része, hanem még derültebb elmére jutandó és egymást örökké felváltandó Maradványink is, az én tehetetlen háladatosságomnak fogyatkozásait buzgó áldásaikkal kipotolni fogják.

Excellentiádnak kegyelmes jótéteményessége nélkül Millot-nak magyar kiadása minden bizonynal félbeszakadt, vagy legalább oly időkre halasztatott volna, melyekben talán már késő orvosság leendő vala. A mi Könyvárosaink nem annyira a magyar nyelven irt könyveknek megítélésére való tehetetlenségjek miatt, mint inkább abból az előítéletből, hogy a tudománybéli szép sem a Magyar könyvszerzőktől nem esmértetik, sem a vevőktől nem kedveltetik; ennek a Nemzetnek boldogságáért oly annyira nem buzganak, hogy még az olyan Iróknak is, a kik munkájikat saját költségeikre kiadják, a helyett, hogy egyéb darabjaiknak közrebotsátására szükséges pénzeiket mennél hamarább visszaszolgáltatni igyekeznének, tsufolodó halogatásokkal fizetnek. Tapasztalásból szóllok, Kegyelmes Asszonyom! és tsupán tsak panaszképen egyg olyatén hazaszerető anyához, a kiről meggyőzve vagyok, hogy valamint a Haza boldogságának előmozdításában N. Méltóságú Maradványinak jövendőbéli boldogságát, ugy ezeknek boldogításában a Hazának közönséges javát szivére venni, és így bármelly bizodalmas mondásimat is, mihelyt a közönséges jót illetik, kegyelmes tekintetével megméltóztatni tudgya.

Semmikép sem reménylhetem tehát hogy Excellentiád énnekem vétektül tulajdonitsa, ha megpanaszlom, hogy a Millotra kitett költségből, melyet édes anyámtól egy beteges és a szükségesen fellyül semmivel sem bővelkedő özvegytől költsönöztem vala, a Könyvárostól mindeddig semmit nem láttam, a mivel annak megtérítését, annál kevésbbé a többi részeknek folytathatását reményleni kezdhettem volna, sem azt nem várhatom, hogy Excellentiád hizelkedésnek vélye, mikor azt mondom, hogy hazafiságos jótéteményessége nélkül e munka hova-hamarább félbe szakadt volna.

Egyébiránt mély alázatossággal egész bátorkodásomról ugyan botsánatot, arra pedig kegyelmes engedelmet kérek, hogy magamat mig élek nevezhessem Excellentiád legalábbbravaló szolgájának

Budán, 7ik febr. 1791

Verseghy Ferencz.

Márton József Teleki Sámuel grófhoz.

Nagyméltóságu Gróf és belső Titkos Tanácsos Úr,

Kegyelmes Uram!

Némely Tek.-es Vármegyéből vett kegyes kinyilatkoztatás és tanácsadás szerént, hogy tudniillik a Deák-Magyar-Német Lexiconra¹ való Előfizetésbeli Időhatár, mely a Tudositásban November végére volt téve, igen rövid lett légyen, és hogy azt a jó czélnak annál bizonyosabban való elérésére szükséges volna meghosszabbítani; bátorodom Excellentiádnak egész alázatossággal jelenteni, hogy azon Tudositás, mely tulajdonképen a Tanuló ifjuságra nézve adatott ki, általam csupán tsak bővebb világosításul szervezetetett azon Esedezésemhez, melyet die 15 September volt szerencsém Excellenciádnak a Tek. Karok és Rendek eleibe való terjesztés véget alázatos kéréssem mellett megküldeni, nem pedig oly végből, hogy a Munkára való Előfizetés díját kiszabja és hogy én a Tes. vármegyékhez nyújtott esedezésemben önként nem akartam a praenumeratio idejét meghatározni, mivel azt sem a tek. Státus és Rendek eránt tartozó tisztelem meg nem engedte volna, sem pedig azt a Tek. Nsáos Vgyékben tartatni szokott közgyűlések bizonytalan ideje meghatározni nem hagyná.

Melyre nézve a Lexiconra és a Magyar Atlásra² való praenumeratio elintézését egészen Excellentiád kegyességére és bölcs rendelkezésére bizván, egyedül azon esedezem, méltoztassék az én valóban közhaszonra tzelező igyekezetemet kegyes pártfogása által a Tes. Karok és Rendek hazafiui jóltevősegekbe ajánlani.

Ámbár pedig az Előfizetésbeli segedelmet az a környüállás, hogy a Lexicon II-ik Darabja is már szünet nélkül nyomtattatik, mindinkább szükségessé teszi, mindazáltal azt siettetni nem bátorodom, tsak azon esedezem Excellentiád előtt, hogy mivel a Lexicon Ilik Rése is Mártiusban elkészül, méltoztassék ugy rendelni a dolgot, hogy a praenumeráns Hazafiak neveit, melyek a Lexicon végén ki fognak nyomtatodni, a jövő februárius végéig kezemhez vehessem.

A ki egyébiránt magamat és igyekezetemet Excellentiádnak kegyes indulatiba újra is alázatosan ajánlván, mély tisztelettel vagyok

Excellentiádnak alázatos szolgája
Bétsben Dec. 28án 1818

Márton József
professor.

A Teleki nemzetség levéltárából közli:

SZÁSZ BÉLA.

¹ »Lexicon trilingue.«

² A M. Atlás 1811-ben jelent meg.